

Ware het maar eigen, immer! Maar er is ook hier menigmaal een noodwendig „samenwerken“ waarvan Christus' kerk de schade moet onder- vinden.

Helaas blijkt ook, dat niet immer zij, die namens Christus als ambtsdragers in de gezinnen komen, de noodige sympathie voor de kerk weten te wekken, daar, waar deze afwezig is, of verloren dreigt te gaan. En hier is een zekere wisselwerking. Al kan niet gezegd worden, dat een bepaald gezin schuldig staat — hetzelfde soort gezinnen, dat meestal klaagt over een min of meer „Standes-freund“ zijn van degenen, die de kerk in het ambt vertegenwoordigen, staat schuldig, doordien men leeft in dat gezin uit een geest, die het meeleven, vooral het aanvaarden van het ambt door het gezinshoofd, weigert.

En toch hebben ze elkaar zoo nodig. De kerk heeft de gezinnen zoo nodig, en de gezinnen hebben de kerk zoo nodig.

Maar zal er gezonde reformatie kunnen komen in de toestanden in de kerk, die juist volgens deze min of meer zich afzijdig houdende gezinnen zoo om verandering roepen, — dan moet de reformatie van dat eigen gezin vooropgaan.

Onze gereformeerde gezinnen moeten aan de kerk, aan het ambt, weer de eereplaats geven in het gezin. Dat is het behoud van het gezin.

En het is het leven van de kerk van onzen Christus.

J. WATERINK.

UIT DE SCHRIFT.

Keuze.

Als hem nu de tijd van veertig jaren ver- vuld was, kwam (hem) in zijn hart, zijne broeders, de kinderen Israëls te bezoeken. Handelingen 7:23.

Indien ooit de ware religie in eene positie van tegenstelling met de cultuur gestaan heeft, — dan tijdens Israël's slavernij in Egypte.

Gods kerk leeft daar in achterlijkheid en schande; kunst noch kennis wordt bij haar gevonden; alle schoon voor het oog heeft ze verloren. Eene jaren- lange onderdrukking heeft Israël misvormd tot een volk van zweegers, hun tijd in ontwikkeling verre ten achter gedoemd om in een bukkend bedrijf voor alle schoon der aarde te verstompen.

En daartegenover staat de Egyptische wereld met haar verfinde beschaving, met hare kostbare wetenschappen en edele kunstvormen. Nog on- langs gaf het geopend koningsgraf er eene proeve van. „De schatten van Egypte“ zijn de klassieke nitdrukking geworden van de rijke cultuur der an- tieke Oudtestamentische wereld. Eene cultuur, die ongetwijfeld heidensch-religieus beïnvloed was, doch die niettemin nog zooveel van wat liefelijk is en welluidt in zich bergde.

De nitersten zijn hier zoo fel mogelijk gekleurd. Hier is de wereld in haar operste schoonheid, en het volk van God in zijne diepste versmading en afstootelijkheid. De Schrift is eerlijk, en waagt het met de volle tegenstelling.

En nu wordt een der schitterendste geesten van dien tijd opgevoerd. — Mozes; geen achterlijk, be- krompen mensch, met begrensde, slechts naar ééne richting ontwikkelde voorstellingen; maar een die „machtig was in woorden en werken“, die het cultuurleven zijner dagen kon waardeeren, die zich als een gelijkwaardige in de Egyptische wereld bewoog.

De kansen zijn tegenover het volk van Gosen bijna oneerlijk; Egypte krijgt zooveel vóór als slechts mogelijk is.

En nu doet deze mensch de keuze, om alle schoonheid en schat der wereld te verlaten, en temidden van een klei-kneedend slavenvolk te gaan staan als tusschen zijne broeders.

* * *

Mozes heeft hiermede geen probleem van religie en cultuur opgelost.

Het Koninkrijk Gods is nooit machtig geworden, de Kerk van Christus heeft nimmer gebloeid, door de oplossing van vraagstukken. In het geestelijk leven worden problemen niet opgelost, maar over- wonnen. En van lieden die — op welk gebied ook — met hun keuze wachten, totdat al hunne vragen voldoende waren beantwoord en al hunne bezwa- ren bevredigend weggenomen, is nooit eenige kracht uitgegaan. Hun aanwinst stelde teleur. Het zijn matte zielen. Zij doen hun keuze met het hoofd. Mozes deed het met zijn hart. „Het kwam in zijn hart, zijne broeders te bezoeken.“

Wanneer het geestelijk peil daalt, dan rijzen de problemen op; en men vangt aan, deze te beknab- belen; ook dat van Christendom en Cultuur. Maar de kerk van Christus wordt daardoor niet gebaat. Ze ontvangt alleen winst en kracht door kloeke keuze; doordat men vrijuit, en geloofsmoedig met het hart aan haar zijde gaat staan.

Onze tijd, en Christus' Kerk in dezen tijd, heeft zoo dringend nodig, dat het tot zulk kiezen komt.

Er zijn zoovele cultuur-Christenen.

Zij kunnen tot Mozes' enkelen nauwelijks reiken; ook hebben ze aan zijne cultuurwereld in de verte nog niet geroken.

Maar zij zwerven tusschen Egypte en Gosen in;

de kleivingers van hunne broeders raken ze om- zichtig aan, en dan wenden zij zich weer naar de schatten van Egypte. Ze hebben het moeilijk; er zijn voor hen zooveel andere vragen dan waar- mee men in de kringen van het geloovige volk bezig is; men kan zich niet voorstellen voor welke „problemen“ hun positie, hun milieu, hun niveau hen plaatst.

Ze moesten nu maar kiezen.

Ter eener- of ter anderer zijde.

Maar als zij nog hart — ja, hart — voor het volk des Heeren hebben, laten ze dat volk dan aan- vaarden met al de bezwaren. Mozes stond voor grootere bezwaren. Tot welk een volk ging hij uit; hoe weinig aantrekkelijkheid bood het. Maar het waren zijne broeders.

Keuze vraagt God. Vooral heden. Levende, har- telijke, beslissende overgegevenheid aan de zaak des Heeren. Kloeke aansluiting, ook bij het eenvoudige Christenvolk, dat wellicht zooveel aangenaams niet biedt als de kringen, waarmede men in de wereld kan omgaan, dat wat achteraan komt in zijne waar- deering van de cultuur, maar dat de waarheid heeft en den Christus, dat ons broedervolk is, en dat zal uitgeleid worden naar Kanaän.

Eerst keuze.

„Uw volk is mijn volk“.

Eerst moet het in ons hart komen om onze broeders te bezoeken.

En dan komen dáarna de „schatten van Egypte“ en de problemen daaraan verbonden in een ander licht te staan.

U.

v. A.

KERKELIJK LEVEN.

Een Ethische Dogmatiek.

VIII.

In deze reeks wordt besproken de „Christe- lijke Dogmatiek“ door Dr J. Riemens Jr., uit- gegeven bij G. F. Callenbach te Nijkerk 1924. Het verdient waardering, dat Dr Riemens zich gewaagd heeft aan een Ethische Dogmatiek. Hij stelt zelf zijn werk eenigzins antithetisch tegenover de Gereformeerde Dogmatiek van Bavinck e.a.

Evenzeer moet 't als een schrede voorwaarts beschouwd, dat hij het christendom niet laat opgaan in impressies of nevelige gevoelsin- druken, maar dat het volgens hem ook biedt een geheel van levens- en wereldbeschouwing. Hij wil alsoo ook aan het denken een voor- staande plaats geven.

Dr Riemens' dogmatiek draagt geen kon- fessioneel karakter. Hij wil teruggaan op de leerformaties van alle christelijke kerken en die dan vergelijken met „de vrije organische ontplooiing der Christelijke geloofswaarheid... in den loop der tijden“. De beslissing ligt hier alsoo bij den vergelijker, is dus subjectief. Ook scheidt Dr R. naast de dogmatiek en ethiek een epidologie (leer van de hoop), waardoor de eschatologie (leer van de laatste dingen) buiten de dogmatiek wordt gesteld.

Voorts erkent hij in zeker opzicht het norma- tief karakter der Heilige Schrift, maar over de onfeilbaarheid der Schrift zwijgt hij. Hij acht geloovige Schriftcritiek geoorloofd en neemt in dit verband de onderscheiding tusschen Kanonieke en deuterokanonieke boeken voor zijn rekening. Hij belijdt de absoluteheid van het Christendom, maar laat tevens de mogelijk- heid open, dat heidenen zalig worden.

De leer van God, door Dr Riemens naar waarheid een lied genoemd, blijkt bij hem echter te zijn een lied, getokkeld op één snaar, de snaar van het ethische. Daarom beschouwt hij de „Drie-eenheid“ en de „Deu- den“ Gods slechts als ethische relaties van God tot het scheppel. Daarom kent hij b.v. alleen een Openbarings-Drie-eenheid en geen Zijns-Drie-eenheid. Inzover maakt hij God af- hankelijk van de schepping.

Hij erkent de schepping, maar laat de moge- lijkheid open, dat de schepping eeuwig is en dat de evolutieeler gelijk heeft, al verzwijgt hij het niet, dat laatstgenoemde theorie haar voornaamste stellingen nog niet heeft kunnen bewijzen en al acht hij het op een bepaald punt onwaarschijnlijk, dat zij het bewijs zoo kunnen leveren.

Het is niet duidelijk, waarin Dr Riemens den oorsprong van de menselijke zonde eigenlijk zoekt. Nu eens zegt hij, dat zij opkomt uit de bestaansdrift, uit den drang tot zelfhandha- ving en dan weer gebruikt hij woorden, welke een bestrijding daarvan schijnen in te houden. Volgens hem kan hij „prophetische“, symbolische uitlegging Gen. 1 tot 3 zoo worden verstaan, dat de evolutie-theorie daarmee te vereenigen is, al neemt hij vooralsnog die theorie niet voor zijn rekening. Hij spreekt liever van „erfzondigheid“ dan van „erfzonde“ en de realiteit van de „erfschuld“ wordt door hem ontkend.

De volgende §. § 6, welke over „Christus“ han- delt, is de grootste uit Dr Riemens' Dogmatiek. Ze beslaat niet minder dan veertig bladzijden. We kunnen haar dan ook niet, gelijk de vorige, in één artikel bespreken, maar moeten er een tweetal aan wijden.

Trouwens, het „wat dunkt u van den Christus“, blijft de beslissende vraag, al heeft speelsch vernuft er den laatsten tijd op gevonden, dat het veel belangrijker is, hoe Christus over ons denkt.

Wat dunkt Dr Riemens van den Christus?

Als men deze § heeft gelezen, zal men aarzelen daarop een antwoord te geven.

Op vele, zeer vele punten laat zij onbelderheid achter.

Wanneer men bovengenoemde vraag aldus toe- spitst: Wiens Zoon is Hij? dan antwoordt Dr Rie-

mens onder meer ook: Gods Zoon, maar er wer- den daarbij zooveel omschrijvingen gegeven en reserves gemaakt, dat het toch weer schemeren gaat.

Gaarne neem ik aan, dat Dr Riemens aan de Godheid van Christus ook in den meest strengen zin, waarin het genomen kan worden, niet twi- felt.

Maar de denkconstructie, welke hij in zake des- belijdenis levert, is bijster zwak van opzet. Aller- lijn loopen dooreen. Zij kenmerkt zich door een onslachtheid, waarbij de scholastiek nog een- voudig is.

Men name eens de eerste alinea: „In Jezus Chri- tus heeft God zich aan de van Hem afgedwaalde menscheit geopenbaard tot haar eeuwig heil. In Christus is niet tot ons gekomen iets van God of zelfs ook veel Goddelijks, maar God Zelf. Jezus Christus is de belichaming van Gods bedoeling ten goede met ons“.

De eerste twee zinsneden worden gaarne door ons onderschreven. Maar wat doet dat laatste ver- zwakkende zinnetje er nu weer bij? „Jezus Chri- tus is de belichaming van Gods bedoeling ten goede met ons“? Wat moet dat beteekenen? Is dat een uitwerking van het voorgaande? Maar dan is het voorgaande door ons verkeerd verstaan. Die laatste zin spreekt de taal van het modernisme. Zoo krijgt die eerste zin reeds iets halfslachtigs voor ons.

En dat gaat zoo heel deze § door.

Vroeger kwam Dr Riemens op voor de alre- luthheid van het christendom. Maar hoe is nu uw oordeel over een passage als deze: „Hier (n.l. in de openbaring van Christus) is ook de weg tot een gemeenschap met God, die grooter en heer- lijker is dan alle andere wegen, welke trouwen gevonden en ingeslagen werden door denzelfden Christus-geest, die in de groote godsdiensten der wereldgeschiedenis in velerlei wijze (Hebr. 1:1 Gods gemeenschap heeft doen vinden (Joh. 1:4 5, 9)“?

Als dezelfde Christus-geest ook in de heidensche godsdiensten Gods gemeenschap heeft doen vinden, waar blijft men dan met zijn overtuiging, dat het christendom de eenig ware religie is?

Hij neemt het niet op voor Marcion en de Gnostieken, die den goeden God van het Nieuwe Testament stelden tegenover den strengen, harden God van het Oude Testament, maar, zoo zegt hij, „het waarheidselement in hun leer was dat de openbaring Gods nog ten deele was in het land der polygamie, der wreede, woeste oorlogen, in Jehova's naam gevoerd, het land waar men zijn naaste tracht lief te hebben, maar zijn vijand haat, het land, waar men den God der wraak bidt om verdelging van zijne vijanden en waar men dit alles doet niet tegen het geopenbaarde in, d.w.z. niet als bewuste verkeerdheid“.

Alweer zijn we het er mee eens, dat de open- baring onder het Oude Testament ten deele was en dat die van het Nieuwe Testament haar ver- volledigde. Maar die scherpe tegenstelling erken- nen we niet. Het Oude Testament is voor ons nog even normatief (maalgvend) als het Nieuwe. Blijkbaar verstaat Dr Riemens niets van den he- ligen oorlog, den heiligen vloek, den heiligen haat. Blijkbaar dacht hij uit 't O. Test. alle troostwoorden in de Psalmen en de Profeten weg. Blijkbaar liet hij niet op uitspraken uit het Nieuwe Testament als deze. Wie den Zoon ongehoorzaam is, de toorn Gods blijft op hem; dat Christus is een steen des aan- stoets en een rots der ergernis en wie op die steen valt zal verpletterd en op wien hij valt zal vermorzeld worden. Blijkbaar schonk hij er niet ge- noeg aandacht aan, hoe in het boek der Open- baring Johannes hoort roepen, dat het uur der wraak is gekomen en hoe de ongehoorzamen schrei- en: want de dag des toorns is gekomen en wie zal bestaan?

Maar om tot iets anders over te gaan.

Dr Riemens kan zich niet vinden in de oude leer, dat Christus twee naturen heeft.

Hij meent, dat ze niet gegrond is in de Schrift, maar in de „overoude tegenstelling in het antie- ken: men stelt zich de Goddelijke natuur voor als onsterfelijk, onvatbaar voor lijden en de men- schelijke natuur als sterfelijk, in de materie ge- vangen, onderhevig aan den dood“ (bl. 72).

Of om het met ronder woorden uit te drukken: de twee-naturen-leer rust in een heidensche ge- dachte.

Zelfs de Reformatie heeft zich daaraan niet kun- nen onttrekken. Zij „handhaafte daarbij nagenoeg ongewijzigd de formules der oude concilien“ (bl. 73).

En dan moet de Gereformeerde dogmatiek, in- zonderheid die van Prof. Bavinck, het ontgelden. „In latere dogmatieken, ook van het Gereformeerde protestantisme, tot in die van Prof. Bavinck toe, komen oude termen voor, wonderlijk dooreenge- mengd. We lezen van één persoon, twee naturen in Christus; maar ook van de „persoonlijkheid“ in Christus. Geformuleerd wordt aldus: „het een- wige Woord, de Logos, de Christus neemt, zijnde in Goddelijke natuur, eene onpersoonlijke mensche- lijke natuur aan; maar dan toch een echt men- schelijke natuur“. De vraag is: gaat het aan van een onpersoonlijke natuur te spreken; en gaat het aan te spreken van eene Goddelijke natuur? Hoe onbevredigend voor onzen tijd het begrippen-

spel der tw- de vraag: wust zijn meermalen de evangeli- toe. Maar he- schelijke na- zijn? Hoe o- grond tussc- openbarings- di datgene- gere termin- Hierin d- tiek groot- Hij zou- voorgesteld- een ada- Maar zij- spraken, da- woorden h- met deze- waren nog- schelijke ta- geheel en- En nu ka- digheid dek- moet hier- betere aan- Helaas, te- eeuwen bli- Een vast- En uit de- komen enke- weer om (

— Generali

Prof. Bo- stuske, wa- te zijn doo- eenig licht-

De door- van de ve- selen, die- intrede dee- een rots“.

Hij verkl- logische ho- En nog- de doodstr-

Hoe dan- licht, bevre- Ons bezy- man zich l- schijnsel-

Kritiek (Maar w- generalisee-

Want ju- Vrije Univ- Hij schr- het punt - en ik verb- opkwaam.

Maar, dr- en verslap- had.

Dat is v- Heel de- klaard.

Maar ga- Als in- vreemde b-

dan verkle- een vervul- intrede ge-

Men zal- lisceren bij

Prof. Bo- gemengd b- betrekking-

En hij laa- telijk niet- dat wij pr-

Wij waa- Maar vo- voor de li-

zichtige en- prijs gaf.

te preken- En dat -

Misschie- dan wil ik- laatsten tij-

verval aa- denten, di- te lokken-

Geen in- voor Prof.

sprakelijk-

Maar o- treuren, d-

raliseeren- op hem b-

Wat ik- toeroepen-

versiteit-

Zijn er- zijn, onze-

te gezond-

tegeeren-

1. maar er wor-
m gegeven en
schemeren gaat
niemens aan de
meest strenge
rden, niet torn
hij in zake de
n opzet. Aller
1:1 zieh door we
astiek nog een

„In Jezus Chris-
ein afgedwaalde
eeuwig heil. Is
iets van God
God Zelf. Jezus
Gods bedoeling

en gaarne door
dat laatste ver-
? „Jezus Chris-
loefing ten goede
nen? Is dat een
Maar dan is het
aan. Die laatste
isme. Zoo krijg
thigs voor ons
loor.

voor de abso-
ar hoe is nu un
o: „Hier (n.l. in
ook de weg tot
groter en heer-
welke trouwen
door denzelfden
godsdiensden de
ze (Hebr. 1:1
nden (Joh. 1:1

in de heidensche
seft doen vinden.
rtuiging, dat het
ie is?

Marcion en de
van het Nieuwe
strongen, hard-
ar, zoo zegt hij
er was dat de
was in het land
ste oorlogen, in
waar men zijn
zijn vijand haat.
„wraak bidt om
waar men dat
openbaard
teerdheid”.

Maar, dat de open-
ten deele was
ament haar ver-
enstelling erken-
nt is voor ons
als het Nieuwe
ts van den he-
den heiligen laat-
te troostwoorden
ijkbaar let hij niet
tament als deze:
de toorn Gods
steen des an-
en wie op die
vien hij valt zal
nk hij er niet ge-
hoek der Open-
lat het uur de
oorzamen schre-
gekomen en wie

en gaan.
in de oude leer.

is in de Schrift
g in het antieke
lijke natuur voor-
den en de men-
de materie ge-
I” (bl. 72).

uit te drukken.

heidensche ge-

laaraan niet kun-
daarbij nagenoeg
oude concilien

e dogmatiek, in
t, het ontgelden
et Gereformeerde
of. Bavink ton-
erlijk dooreenge-
n, twee naturen
„persoonlijkheid”
aldus: „het een-
us neemt, zijnde
onlijke mensche-
een echt men-
aat het aan van
te spreken: „e-
oddelijke natuur”
d het begrippen-

spel der twee naturen eigenlijk is, kan blijken uit
de vraag: tot welke natuur behoort het zelfbe-
wustzijn des Heeren? Bavink spreekt daarvan
meermalen onbevengend; hij kent Jezus, en volgens
de evangeliën terecht, een menschelek bewustzijn
toe. Maar hoe kan men zich een onpersoonlijke men-
schelekke natuur denken met een menschelek bewust-
zijn? Hoe omschrijft men „natuur”? En is er geen af-
grond tusschen het antieke „persoon”, d.i. masker,
openbaringsvorm en het moderne „persoonlijkheid”,
d.i. datgene, wat iemand karakteriseert? Met vroeger
terminologieën moet hier gebroken worden.”

Hierin doet Dr. Riemsma de vroegere Dogma-
tiek groot onrecht.

Hij zou gelijk hebben, wanneer zij het ooit had
voorgesteld, alsof zij het mysterie van den Christus,
een adequate, volkomen uitdrukking kon geven.
Maar zij heeft het daarentegen vaak genoeg uitge-
sproken, dat men tegenover Christus geplaatst, met
woorden had te worstelen. Nooit was de kerk
met deze woorden ten volle tevreden. Maar het
waren nog de beste, die zij vinden kon. Onze men-
schelekke taal is te arm om de geheimenissen Gods
geheel en al onder woorden te brengen.

En nu kan Dr. Riemsma wel met zekere stoutmoedigheid
deklareeren: „Met vroegere terminologieën
moet hier gebroken worden”, maar kan hij een
betere aan de hand doen?

Helaas, tegen de denkkraft der kerk van zooveel
eeuwen blijkt Dr. Riemsma niet opgewassen.

Een vaste terminologie geeft hij niet.
En nu de wijze, waarop hij er omheen redeneert,
komen enkele dwalingen, door de kerk veroordeeld,
weer om den hoek gluren.

Generaliseeren.

Prof. Bouwman heeft in zijn antwoord op ons
stukke, waarin wij verklaarden, pijnlijk getroffen
te zijn door een zinsnede uit een zijner artikelen,
eenig licht op zijn bedoeling geworpen.

De door ons bedoelde zinsnede luidt: „Te midden
van de vervlakking en de verslapping der begin-
selen, die helaas aan de Vrije Universiteit haar
intrede deed, staat hij (n.l. Dr. H. H. Kuyper) als
een rots”.

Hij verklaart, dat hij hiermee niet een der theo-
logische hoogleraren op het oog had.

En nog meer bepaald, dat hij hiermee doelt op
de doodstraftheorie van Prof. W. Zevenbergen.
Hoe dankbaar we ook zijn voor dit meerdere
licht, bevredigd zijn we niet.

Ons bezwaar gaat niet hiertegen, dat Prof. Bouw-
man zich kritiek veroorlooft op een of ander ver-
schijnsel aan de Vrije Universiteit.

Kritiek oefenen is zijn recht.
Maar waartoe hij niet het recht heeft is te
generaliseeren.

Want juist die generalisatie merkt onze beelde
Vrije Universiteit als met een zwarte kool.

Hij schreef niet: Prof. Zevenbergen week op
het punt van de doodstraf van het beginsel af
en ik verheug mij, dat Dr. H. H. Kuyper daartegen
opkwam.

Maar, dat aan de Vrije Universiteit vervlakking
en verslapping der beginselen haar intrede gedaan
had.

Dat is vanzelf heel iets anders.

Heel de Universiteit wordt hierdoor besmet ver-
klaard.

Maar gaat dat op?

Als in een kerkeraad een ouderling met een
vreemde bewering voor den dag komt, mag men
dan verklaren: in den kerkeraad te B heeft helaas
een vervlakking en verslapping der beginselen haar
intrede gedaan?

Men zal het toch gevoelen, dat zulk een genera-
liseeren bij dien kerkeraad leed moet veroorzaken?

Prof. Bouwman zegt, dat „De Bazuin” zich „niet
gemengd heeft in hetgeen in den laatsten tijd met
betrekking tot de Vrije Universiteit is geschied”.
En hij laat er op volgen: „Wij hebben dat opzet-
telijk niet gedaan om allen schijn te vermijden,
dat wij preeken voor eigen parochie”.

Wij waardeeren dat.

Maar volgens zijn eigen woorden ligt het immers
voor de hand, dat, nu Prof. Bouwman deze voor-
zichtige en verstandige taktiek voor een oogenblik
prijs gaf, hij wel den schijn op zich laadde van
te preeken voor eigen parochie?

En dat spijt ons.

Misschien weet Prof. Bouwman het niet, maar
dan wil ik het hem wel mededeelen, dat er in den
laatsten tijd gewerkt wordt met het spook van het
verval aan de Vrije Universiteit om a.s. stu-
denten, die naar Amsterdam willen, naar Kampen
te lokken.

Geen haar op ons hoofd denkt er aan om daar-
voor Prof. Bouwman of een van zijn collega's aan-
sprakelijk te stellen.

Maar ook in verband daarmee viel het te be-
treuren, dat Prof. Bouwman zich tot zulk gene-
raliseeren liet verleiden. Men kan zich nu zoo licht
op hem beroepen.

Wat ik in deze dagen onze menschen zou willen
toeroepen is: hebt vertrouwen in onze Vrije Uni-
versiteit.

Zijn er dingen gebeurd, die niet goed te keuren
zijn, onze Universiteit is principieel te gaaf en
te gezond, dan dat ze hierop niet zelf en uit zichzelf
tegeeren zou.

Ik zal Prof. Bouwman niet nog eens vragen
deze generaliseerende woorden terug te nemen.
Uit zijn verklaring blijkt, dat zijn bedoeling en
zijn woorden elkander niet hebben gedeeld.

Gaarne zie ik dan ook van verdere polemiek af.

Logisch?

Het gaat hier niet om den bestrijder. Daarom
noemen we noch het blad noch den redakteur.
Het gaat hier ook niet om den bestredene. Deze
is mans genoeg zichzelf te verdedigen.

Het gaat hier om de wijze van bestrijding.
En dan constateert en argumenteert zeker blad:

Dr. Dijk is supralapsarier, en te dezen opzichte
staan we niet aan zijn zijde. Hij sluit zich aan bij
Dr. Bavink en Dr. Kuyper Sr., die en de supra-
lapsarische en de infralapsarische voorstelling een-
zijdig noemen.

Is hier niet de logika zoek?

Dr. Dijk, zoo wordt hier gezegd, sluit zich (in
zijn werk „om 't eeuwige welbehagen”) aan, bij
Dr. Kuyper en Dr. Bavink. Beiden noemden zoowel
de supra- en infralapsarische voorstelling een-
zijdig.

Dus: Dr. Dijk houdt het supralapsarisme voor
eenzijdig.

Niettemin luidt het vonnis: Hij is supralapsarier.
Maar met even veel of even weinig recht had
men hem dan ook kunnen merken als infralapsarier.
Dat er onderling kritiek geöfend wordt, mag niet
gelaakt.

Doch die kritiek moet redelijk, moet logisch zijn.
Helaas lezen we den laatsten tijd nog wel eens
meer kritiek, waarin de logika schuilevinkje speelt.
Laat men zich toch daaraan spenen.

En wat de kwestie van infra en supra aanbelangt
vergete men vooral niet, dat er in 1905 te Utrecht
een Synode is geweest, die in zake de leerge-
schillen een uitspraak heeft gedaan.

Geen betere weg?

„De Standaard” meldde:

Naar wij vernemen, heeft de jongste vergadering
der Geref. Kerken in de classis 's-Gravenhage aan
de predikanten Dijk en Los opgedragen aan de
Deputaten voor de Hooge Overheid een missive te
richten met bezwaren tegen den Regeeringssteun
voor de Olympische spelen.

De classis zal daarbij wijzen op de gevaren voor
de zedelijkheid en voor de ontheiliging van den
Zondag.

Verzocht zal worden deze bezwaren ter kennis
te brengen van Regeering en Staten-Generaal.

Over de materiele kwestie, de voorgestelde
Regeeringssubsidie voor de Olympische spelen,
handelen we hier niet.

Daarop komen we in een andere rubriek terug.

Maar wel willen we even de formele kwestie
aanroeren: ligt het bepaald op den weg der Ker-
ken te trachten den Minister van zijn aangekon-
digd voornemen af te brengen?

En dan kan, bij dieper nadenken, toch kwalijk
worden ontkend, dat dit niet in de eerste plaats
roeping der kerken is.

Een der kerkrechtelijke beginselen in ons kerkelijk
saamleven is, dat op kerkelijke vergaderingen niet
anders dan kerkelijke zaken zullen behandeld
worden.

Wanneer de Regeering door eenig besluit in de
rechten der kerken zou treden, de vrijheid der ker-
ken ook maar eenigermate aan banden zou willen
leggen, dan dienen de kerken zelf te protesteeren.

Dat mogen ze aan geen ander overlaten.

Maar zoo iets is hier het geval niet.

Daarom hebben we ons af te vragen of er geen
andere en betere wegen kunnen ingeslagen.

Die zijn er ongetwijfeld.

Naast de kerk als instituut nemen we ook aan
een kerk als organisme, of hoe men die ook noe-
men wil.

Die vindt haar taak aangewezen over heel de
breedte van het leven.

Ook de politiek ligt binnen haar gebied.

Welu, als leden van dat organisme, als geloo-
vigen, hebben we tegen politieke verkeerdheden
op te komen.

Maar dan natuurlijk niet door de ambten.

Doch door andere middelen.

Deze ontbreken ons gelukkig niet.

Wij kunnen aankloppen bij de a.r. kiesveree-
nigingen.

Laten die er zich voor spannen.

Wij kunnen ons wenden tot de a.r. Kamerleden.

Laten die zich in de beide Kamers duchtig weren.

Wij hebben ook een politieke pers.

Laat die zich roeren.

Wij hebben in uiterste noodzakelijkheid nog het
middel van adres en petitionnement.

Men staat dus allesbehalve verlegen.

En eerst als kiesvereniging. Kamerleden, pers,
volksbeweging ons in den steek laten, dan zou
uit hun nalatigheid de kerk zich ten plicht moeten
rekenen tegen politieke ongerechtigheid protest aan
te teekenen.

Anders evenwel bepale zij zich tot haar eigen-
lijke roeping.

Wij hebben er steeds tegen te waken, dat de
kerk als instituut haar bemoeiingen niet te ver-
uistrekken.

Het is de eer der Reformatie geweest tegenover

Rome, het terrein van de kerk als instituut over-
eenkomstig Gods Woord af te baken.

Het behoort ook de eer der voortgaande Refor-
matie te zijn, die lijnen tot in de tegenwoordige
werkelijkheid door te trekken.

Natuurlijk willen we het besluit van de Haagsche
classis niet als een hoogsternstige afwijking tee-
kenen.

Niets ligt minder in onze bedoeling.

Dit feit mag volstrekt niet worden opgeblazen.

We willen hiermee alleen ons Gereformeerde
volk tot zelfherziening uitnoodigen.

Want dit feit staat niet op zichzelf.

Er gaan wel eens meer adressen van kerkeraden
uit, die beter door andere afzenders konden wor-
den verzonden.

En bovenal: tegenwoordig krijgen de kerkeraden
nog al eens aanzoeken van vereenigingen, om een
of andere adresbeweging te steunen.

Hoewel we hierbij gaarne eenige speling laten,
omdat niet alle gevallen gelijk staan, houde men
zich toch zooveel mogelijk aan den beproefden
regel, hierboven genoemd, dat de kerkelijke ver-
gaderingen zich slechts met kerkelijke zaken inlaten.

Men breide „kerkelijke” niet uit tot geestelijke
zaken in den ruimsten zin van het woord.

Een tweede profetie van wereld-ondergang in 1925.

Weer zijn in Noord-Amerika de profeten en pro-
fetes van den ondergang der wereld als leugen-
profeten ontmaskerd.

Weer hebben zich vele duizenden laten bedriegen.

Wat de terugstuit van de ontmuchtering is ge-
weest of zal zijn, moet nog blijken.

Er zullen wel weer eenige oefjes worden ver-
zonnen, waardoor de profetie wel als zuiver wordt
voorgesteld, maar de vervulling om de een of
andere reden vertraagd zal heeten.

God is veranderd.

Dat is de eenige verontschuldiging, welke zulke
profeten aanvoeren.

De oogen van sommigen gaan voor dit bedrog
gewoonlijk open.

Maar de lichtgeloofigheid ten deze blijft.

En daarom kan iedere voorspelling weer op blind
geloof, gepaard met geestesverrukking bij den een,
angst bij den ander — de angst dreef bij de
jongste voorspelling zelfs een aantal meisjes tot
zelfmoord — rekenen.

Van anderen kant is er voor dit jaar ook weer
het wereldvergaan voorgezegd.

De Russellianen, een sekte, die veel aanhangers
over heel de wereld telt en over groote kapitalen
beschikt, een sekte, waarvan dan ook vooral in
de jaren na den oorlog een geweldige propagandis-
tische kracht uitgaat, leven in deze verwachting
en trachten er anderen psychisch mee te infek-
teeren.

Dr. Bouma deelt in de „Zwolsche Kerkbode” iets
van hun berekening mee.

Om de vijftig jaar hield Israël een jubeljaar. Dan
keerde ieder tot zijn bezitting terug. Het eerste
werd gehouden in 1575, toen Israël Kanaän binnen-
trok. Blijkens Jer. 25:11 zouden er 70 zulke jubel-
jaren gehouden worden en dan komt de weder-
herstelling aller dingen. $70 \times 50 = 3500$. De weder-
herstelling komt dus 3500 jaar na 1575 vóór Chr.
— dus in 1925. Dan komt het Messiaansche vrede-
rijk. Dan komen Abraham, Izak en Jacob en de
geloofsheden van Hebr. 11 op aarde terug. Laat ik
nog even vermelden, opdat ieder het aanleekenen
kan, dat het in den herfst gebeuren zal. Den juiste
datum kon ik niet ontdekken.

Het laat zich begrijpen, dat de spot hier even
om den hoek komt gluren.

Toch blijft het diep treurig.

Deze sekte dient zich tegenwoordig aan als de

„Kring van ernstige bijbelonderzoekers”.

Over hun verschillende dwalingen schreven wij
reeds vroeger.

Hoe weinig ernstig hun ernstig bijbelonderzoek
is, blijkt wel hieruit, dat zij geen ernst maken
met 's Heilands verzekering: „Doch van dien dag
en die ure weet niemand, ook niet de engelen der
hemelen, dan mijn Vader alleen” (Matth. 24:36).

Zij stellen meer vertrouwen in hun rekenkunde,
dan in Christus.

Een waarschuwing echter.

Men ga uit reactie tegen dit sektarische drijven
weer niet te ver.

Men blijve er rekening mee houden, dat Jezus'
wederkomst zeer wel nabij kan zijn.

Eerst moet evenwel de Antichrist komen.

Men luistere....

De Leidsche Hoogeschool vóór 350 jaren en nu.

In de vorige week werd de 350ste jaardag der
Leidsche Universiteit luisterrijk gevierd.

De grootste luister bestond ontegenzegglijk in de
promotie honoris causa van onze Koningin.

Op beide feiten wezen ze eenige weken geleden
reeds vooruit.

Na afloop der feestelijkheden dringt zich vanzelf
de vergelijking op van toen en nu.

Lange jaren is de Leidsche Universiteit de roem
van Nederland gebleven. Haar zuster-universiteiten
in het land hebben haar nimmer kunnen over-
vleugelen. Te Leiden te worden benoemd, geldt
ook thans voor de hoogleraren van andere open-
bare universiteiten nog als een promotie.

Te lang om op te sommen is de reeks van

wereidvermaardheden, die in deze 350 jaren aan haar hebben gedoopt of gestudeerd.

Tot op den huidigen dag staat zij in het buitenland hoog aangeschreven.

En toch doet haar historie ons weemoedig aan. Toen gold de theologie en dan de Gereformeerde theologie er als de kroon der wetenschappen.

Thans is de theologie banneling en heeft de godsdienstwetenschap haar plaats ingenomen. Haar z.g.n. Theologische Faculteit was in de 19de eeuw en is ook nu nog het bolwerk van het Modernisme.

Bij de opening was het *Soli Deo Gloria* er schering en inslag.

Thans viel er in de rede van den Rector Magnificus geen zweem van te bespeuren en werd de moderne, god-looze, strafrechttheorie er als top-punt van wijsheid gehuldigd.

Betrekkelijk vroeg reeds trad het bederf in.

Het humanisme won het van de reformatische beginselen.

De historie der Leidsche Hoogeschool zij ons tot leering.

Humanisme en Reformatie verdragen elkander niet.

Zoodra onze wetenschap ruimte zou geven aan het humanisme, zou ook haar goud verdonkerd worden.

Daarvoor beware ons Hij, die Zijn eer aan geen ander geeft.

— Gelijksstelling.

Het Hospitium te Kampen werd door de firma Dekker te Goes verblijd met een orgel.

Zoals we reeds bekend maakten, heeft ook het Hospitium aan de Vrije Universiteit een orgel noodig.

Wie zorgt hier voor gelijkstelling?

— Ingenomenheid en klacht.

De oratie van Dr Palache wordt door sommigen met ingenomenheid begroet.

Met een ingenomenheid, die sterk verrast.

Het is toch bekend, dat zoowel de Litterarische als de „Theologische“ Fakulteit en de Curatoren aan de Gemeentelijke Universiteit van Amsterdam anderen hadden voorgedragen.

Prof. H. H. Groenewegen komt er rood voor uit, dat Prof. Böhl van Groningen de man zijner keuze was.

Niettemin heeft Dr Palache zijn hart weten te stelen.

Hij verklaart in „De Hervorming“, „dat diens voortreffelijke rede alle bezorgdheid over het optreden van een Jood onder de theologen aanstonds deed verdwijnen, en dat zij met sympathie kennis namen van de klare aanwijzing van zijn wetenschappelijk standpunt en methode. En nu de rede voor ons ligt, aarzelt ik niet te verklaren, dat alle redelijke grond van bezwaar, om aan een joodsch geleerde van zijn beteekenis het onderwijs in de uitlegging des Ouden Testaments op te dragen, geheel is weggevallen“.

Hartelijker „soyez le bienvenu“ (welkom), kon van de zijde zijner kollega's kwalijk zijn toegevoegd.

Geen leven van kat en hond staat te vreezen, maar men kan zich voorbereid houden op de lieflijke uitingen van een entente cordiale.

Ja, Prof. Groenewegen gaat nog verder.

De Gemeenteraad heeft volgens hem door de benoeming van Dr Palache het uitzicht geopend op een nieuwen bloei harer „Theologische“ Faculteit.

POPULAIR-WETENSCHAPPELIJKE SCHETSEN.

„Wij wilden Jezus wel zien.“ II.

Er zijn nog andere landen, waar de literatuur plaats maakt voor het religieuze sentiment, ook gelijk het zich herkennen wil in den Christus der kunstzinnige aanschouwing.

Nog eens: men kan hier veel te gauw juichen. Lettende op de literatuur van Noorwegen heeft een Roomsche gezegd: „We leerden Noren kennen, die brachten profetieën van dagen zoo schoon als de heerlijkste, die ooit onze wereld beschenen; en waar in de Noordgedachtenwereld godgeleerden als Krogh—Tønning verschijnen met de volle Roomsche zon in het hart, daar is het voorspel aan gang van de schoonheid der kunst op weg naar de waarheid van 't geloof.“

Maar de ervaring leert, dat ook onze tijd ten dezen tegenovergestelde stroomingen verbinden kan, evenals een vroegere periode. Inderijd heeft, als men 't gelooven mag, elke IJslandsche boerenhut een vertaling van Klopstocks Messias voorhanden gehad, bezorgd door den beroemden dominee Jon Thorlaksson (1744—1819), ongeveer in dezelfde periode, waarin de litteratuur-jurist Magnus Stephensen (1762—1833), rationalist als hij was, een kerklied aldus beginnen kon: „Onze God, Jehova, Jupiter....“ En een dergelijke worsteling van tegenstrijdige stroomingen beleefde men daarginds ook nu nog. Aan den eenen kant staan litterair-stichtelijke werken van Arne Garborg (geb. 1851), den tot het christendom weergekeerde vrijdenker, die schrijft over: Jesus Messias (1906), en Den Buitkomne Messias (= de verloren Messias, 1907). Doch tegenover het pleit van dezen man voor den historischen Jezus, ontdaan van alle theologische windselen, staat dan weer het in 1925 verschenen boek van Georg Brandes: Sagnet om Jesus (de sage van Jezus), waarin de schrijver wil aantoonen, dat Jezus nooit geleefd heeft.

leit. „Ik weet niet of B. en W. en de gemeenteraad zich ten volle bewust zijn geweest, dat dit een daad is van principiële beteekenis.... Hiermede toch is zoo duidelijk mogelijk uitgesproken: dat de theologie der Universiteit meer en iets anders is dan een verzameling studiën, waarmede kerkelijke belangen worden gediend — dat zij is: wetenschap van den godsdienst, dus een groep studiën met het zuiver wetenschappelijk doel om het machtigst verschijnsel van menschelek geestesleven in zijn letterkundige, geschiedkundige, zielkundige uitingen te onderzoeken en zijn betrekking tot het hooger denken van onzes tijds te bepalen.“

Of, om het eenvoudiger te zeggen: de Gemeenteraad heeft hiermee in beginsel uitgesproken, dat de „theologische“ Faculteit niet is een inrichting tot opleiding van predikanten, maar een stichting, waar de wetenschap van den godsdienst om haar zelf beoefend wordt.

Men zal moeten toegeven, dat een hooger stemmen van zijn loflied nauwelijks mogelijk is.

De meening van Prof. Groenewegen is, om het op z'n Hegelsch uit te drukken, in haar tegendeel omgekeerd.

Niet minder verrassend is het standpunt, dat Pater P. H. A. Starmans in „De Maasbode“ innam.

Hij begint zijn bespreking van Dr Palache's oratie zoo: „Met begrijpelijke belangstelling — en laat er ons aanstonds aan toevoegen — met groote voldoening namen wij kennis van bovenstaande inaugurele rede van den Joodschen geleerde Palache“.

Met de methode van uitlegging van het Oude Testament, door Dr Palache gevolgd, kan de Roomsche schrijver zich vrijwel vereenigen. Want volgens hem heeft het „van zijn eerste tot zijn laatste letter“ geïnspireerd zijn van den Bijbel niets te maken met het letterkundig en historisch karakter der Bijbelverhalen.

Moet men zich niet verwonderen over de Roomsche lenigheid?

Zij kan zich in allerlei bochten wringen, haar geleerden kunnen de evolutie-theorie huldigen, het historisch karakter van Gen. 1—3 in een dichterlijk omzetten, als zij tevens maar zekere kerkelijk-geijkte stellingen uitspreken.

Dat Rome op zichzelf er niet rouwig om is, dat een Jood benoemd is, is nog al begrijpelijk. Daarmee is immers een bres geschoten in den muur der traditie, dat de „theologische“ Fakulteiten aan de Openbare Universiteiten in dienst staan van het „Protestantisme“.

Er worden echter ook andere gevoelens openbaar. De orthodoxe Joden zijn blijken het „Alg. Israël. Weekblad“ over de rede van Dr Palache allesbehalve gesticht. Zij zijn er over verontwaardigd, dat hij op die manier de „thora“ aanrandt.

Maar het luistert klaagt toch Ds Lingbeek in „De Gereformeerde Kerk“.

Deze penvoerder van de Confessioneele verstaat de kunst van klagen trouwens.

Noemt hij de Gereformeerden bij voorkeur „Afgescheidenen“ of „Neo-Gereformeerden“, hem komt weidig de naam van Neo-Doleerende toe.

Onze Neo-Doleerende broeder dan klaagt, doloert, dat de Gereformeerden over de benoeming van Dr Palache niet met hem medeklagen.

Hij vernieuwt het verwijt: ik heb klaagliederen gezongen en gij hebt niet geweend.

Als het Ds Lingbeek tot troost kan strekken, wil ik gerne dit verklaren: ik zou er mij in verheugen, wanneer morgen aan den dag alle modernistische professoren in de verschillende „theo-

Zoo blijkt de zooveel beluisterde profetie van de christianisering der kunst in Noorwegen voorloepig niet meer dan een droom.

Maar dit neemt niet weg, dat de stem toch weer gehoord is, ook in het land van ijs en van fjorden en fjelden: „wij wilden Jezus wel zien.“

De kentering der geesten is wel treffend.

Eerst is daar geweest Henrik Wergeland (1808—1844), predikantszoon, litterator, die in zijn „Skabelsen, Mennesket og Messias“ (Schepping, Menschheid en Verlosser, 1830) wel den Messias belijdt, maar dan toch zoo, dat hij tevens propagandist kan zijn voor Rousseau en Shelley; het werk is vrucht der Juli-revolutie; zelf noemde de dichter zijn dramatische allegorisch-filosofisch product een „bijbel der republieken“. Later moge in „Kroonpretendenten“ en in „Keizer of Galileër“ Ibsen andere dan religieuze kwesties stellen, toch worden ze in die sfeer der religie ondergebracht en beantwoord (1864 en 1866). En dan Brand van Ibsen, Brand met zijn:

Jezus, 'k riep zoo vaak uw naam,
Nooit zijt gij tot mij gekomen....

Brand met zijn vechten tegen de slapheid en halfheid van het leeg Zondagschristendom, met zijn stoere pleit voor den absoluten eisch en met zijn toornen tegen het spel der zelfvoldaners met de satisfactieleer van het christendom.

Ja, Brand van Ibsen, van wien men liefst lezen wil zonder te willen weten, dat zijn auteur eens heeft gezegd: „Het leven kon goed genoeg zijn, als wij maar vrij mochten zijn van die lummels, die ons arme lui de deur plat loopen met den idealen eisch.“ Maar — hij heeft het gezegd; en de waarde van Ibsen's werk voor het christendom, ook voor de verbintenis tusschen den aesthetischen en den christelijken mensch, wordt door dit typeerende woord in haar betrekkelijke geringheid geïllustreerd. En van den apostaat van het chris-

logische“ Fakulteiten door orthodoxe, zeg, door „konfessioneele“ hoogleraren konden worden vervangen.

Wij als Gereformeerden zouden het daardoor minder rustig krijgen.

Want door geen enkele richting worden wij zoo fel bestreden als door de konfessioneele.

Als de konfessioneele zulk een macht bekwaamen aan de Universiteiten, zouden zij ons zeker nog sterker bestrijden.

Maar dat zouden we er voor over hebben.

Want laten we niet op verschillende woordvoerende personen, maar op de beginselen, dan staan de konfessioneele dicht bij ons.

Doch de kwestie of een modernist van „protestantischen“, dan wel van „Joodschen“ huize zij worden benoemd, laat ons geheel en al koud.

Dat is een verschil van neus, maar en uitspraak. Meer niet.

En beide soorten van modernisten blijken, getuige Prof. Groenewegen, het best met elkander te kunnen vinden.

Bij de Anti-Semieten willen we niet worden ingedeeld.

Maar al zou het ons goed doen indien konfessioneele hoogleraren de zetels der modernistische innamen, daarmee spreken we nog niet uit, dat de konfessioneele hierop recht hebben.

De Christelijke Overheid heeft ten opzichte van de benoemingen ook een roeping.

Maar Ds Ringbeek verwacht te zeer de Christelijke Overheid met een Nederlandsch Hervormde Overheid.

Een „theologische“ Fakulteit, die een bepaald Nederlandsch Hervormd karakter zou dragen, is voor ons veroordeeld.

En als we dan liever Prof. Böhl dan Prof. Palache aan de Stedelijke Universiteit te Amsterdam zagen, worden we niet gedreven door het motief, dat Prof. Böhl Nederlandsch Hervormd is, maar omdat hij niet modernistisch is, al is zijn „orthodoxie“ de onze niet.

Heel ons oordeel wordt hierdoor beheerscht, of men verder of dichter van ons Gereformeerd beginsel afstaat.

Hoewel zeer zeker de kwestie van de Theologische Fakulteiten aan de Openbare Universiteiten ons ter harte gaat en wij haar allermint zoo slecht mogelijk wenschen, gelijk booze tongen fluisteren, hebben we op het terrein van het Hooger Onderwijs te veel opbouwend werk te verrichten, dan dat ons veel tijd tot klagen zou overblijven.

Maar Ds L. c.s. hebben geen opbouwend werk aan de hand en daarom hebben zij plenty tijd om te klagen.

Daar heeft men meteen het onderscheid tusschen de Doleantie van '86 en de Neo-Doleantie van Ds Lingbeek.

De Doleantie van '86 bouwde.

De Neo-Doleantie van Ds Lingbeek en de zijnen klaagt en kermt alleen.

HEPP.

DOOR AMERIKA.

IX.

New-Yorks Winkeldistrikt

In het winkeldistrikt ziet men natuurlijk New-York op z'n gezelligst. Maar dan moet men er om denken, dat de groote zaken om 6 uur sluiten. Gedwongen winkelsluiting bestaat er niet. Doch de

tendom Björnson is natuurlijk nog minder te verwachten geweest; menschen, die later inslikken moeten een woord als Björnson schreef aan den staatsman Sverdrup: „ik ben een christelijk man; ik sta op den bodem van 't kindergeloof....“ zulke menschen kunnen duizendmaal preken, dat zij het niet hebben tegen het christendom van de kerk, maar tegen de kerk van het christendom, doch de eerlijke, althans zuivere, onderscheiding tusschen die twee is hun zelf onmogelijk geworden. In „Bovenmenselijke kracht“ I en II is de kwestie van het christendom dan ook — niet zonder eenige ironie — al te veel de kwestie van den dominee, gelijk ook bij Jonas Lie en Alexander Kielland, dan man van het bijtend tegen de kerk gericht sarcasme.

Men ziet, dat in al deze uitingen het geestesleven der litteraire profeten zich bezondigt niet alleen aan de objectieve waarheid van het christendom, doch zelfs ook aan zijn recht op een eerlijk onderzoek naar de waarachtigheid zijner hooge pretenties.

En daarom is van zoo groote beteekenis de reeds genoemde Arne Garborg. De omkeer in den geestelijken bewegingswil van dezen ex-vrijdenker is wel zeer duidelijk in zijn litteraire producten afgetekend. In 1878 verschijnt in feuilleton zijn: „Een Vrijdenker“, een hevig stuk, vol grimmigen hartstocht en vol opzet om 't geloof betaald te zetten, alles wat hij geleden had onder de verschrikkingen hem door dat geloof bezorgd in den tijd, toen hij thuis kennis maakte met den caricatuurvorm van geloof in een vader, die in zelfmoord eindigde. In „Boerenstudenten“, 1883, is het nog wel niet wat het wezen moet, want „onze lieve Heer“ speelt hier de „narrenrol“ en, als Daniel Brant, Brant, een der helden van het boek, een psalm hoort zingen:

God geeft den Zijnen kleeren en brood
Terwijl zij zachtelijk slapen....

dan vindt het raadseltje, in dezen psalm opgegeven,

modepale
shops en
kelen toe
ieder na
blijven o

New-Y
men van
ten, dat
artikelen,
cijfers, w
misreken
Maar de
naam vo
of mante
meter, is
van zulk
doet het
Chicago
maar ove
dat men
oude we

Overigt
wel zeg
opene. D
kijken. E

Het m
elders, de
stoffige g
doorzicht
elkander
heeft me
docht al
op afzom
kopjes b
haar niet
paar and
lijke bedi
nam en

veerde. E
keer tuss
hiersstoel
men hem
artsen ter
Het eerst
decimeter

een niet
merd gez
ook de s
sel doen
lijk staad
nagels te
voorwerp
drie men
gewreven
spoed sta

Van sc
tikulier a
men ze n
houdt zij
die men
en in den
de week,

stapt me
een pype
type in
komt een
schoenpo
land.

Haastig
tant kan
als men
tijd heeft,
bedient.

bij Daniël
zijn de b
en de do
kritiek; o
wraagen s
neus, 1891
verwijfeli
lust tot de

Doch da
tendom“ i
vrijdenkers
op de parti
ten verdra
stelling is
overwonne
mensch, d
En in „Vre
van den r
zijn wanho
met hem g
het chris
christendom
zeker mins
of de kerk
Later wor
gewezen in
tale kana
zelf, maar
als het te
(De Hel) is
(evenals, l
ook allern
De roepin
te doen v

Zoo bew
de ziel ont
crust aan
trokken be
protestere